

Kunst ja Kirjandus

Nr. 40

Esmaspäeval, 2. oktoobril 1933

II aastakäik

KILDE TARTUST

1.

Meil on soe. Haruldaset soe. Eile lõime Semperiga veel tennist, et higi voolas ja pall puilt maha rapsis kollaseid lehti.

2.

Ei või aimata, mida teeb praegu Elvas H. Raudsepp, kuid Kirjanike Liit koos „Vanemuisega“ kavatseb talle korraldada 6. oktoobril „Vanemuise“ saalis viiekümnenda sünnipäeva juubeliaktuse. Veidi hiljaks on jäänud, aga mida seal teha. Parem hilja kui mitte kunagi. Esialgse kava koostasime järgmiselt:

1. Avasõna.
2. Aktusekõne.
3. Tervitused.
4. Steene H. Raudsepa näidendeist.
5. Lõppsõna.

Raadio mikrofoni on sellest huvitatud ning tahab seda üle kanda.

3.

25. sept. avas Tartu Kunsti ja Kirjanike Klubi oma selleaastase tegevuse kohvik Mascotte'is. Rahvast oli jälle palju ning meeleolu ilus, kuid liigselt pidulik. Oleks tarvis enam kodusust ning ladusust, kuigi H. Visnapuu püüdis seda tabada avasõnuse.

Kiiduavaldusi teeninud lauludega esinesid pr. G. Barrot-Milk ja hra A. Nii-tof. Klaverikunsti esitasid pr. M. Spridis-Neuman ja hra L. Milk. H. Raudsepa vaimuka teatriveste lugesi ette „Vanemuise“ näitleja hra H. Piller. Luulekunstiga tegelesid seekord H. Visnapuu ja E. Hiir.

Lühikesele tegevusele vaatamata on kunstiklubi Tartu seltskonnale saanud tarvilikuks.

4.

Kui ma Tallinnast Tartu tagasi jõudsin, ootas mind ees suur üllatus, pigem küll üllatamatus. Nimelt oli „Vanemuise“ näitlejaskond vahepeal põhjalikult pahandunud minu „Salongi ja kongi“ arvustuse peale, mis ilmus „Päevalehes“. See olevat ebakorrektna. Kust kohalt või kuidas, seda pole ma mahti saanud lähemalt pärida. Aga nagu kaudselt kuulsin — väljendus olevat terav, liigselt otsekohene. Nõnda siis: arvustajalt nõutakse kõnelemist läbi lilled, ümber nurga, minu stiilis aga — sonimist. Selle liimi peale aga ei saa ma joosta veel. Nii kuidas lavastus, mäng ja õhkkond, nõnda ka arvustuse stiil. Ma ei müü mingile vahekohtule maha oma veendeid ega arusaamisi ja veel vähem lähen vanemuislaste-juhtide manu stiiliseminari. Kui ma kirjutan, siis ainult nii, kuidas seda tajun, aru saan,

tunnen, mida õigeks pean või — vaikin. Leiget kompromissi ei ole.

Seepärast loobungi praegu „Neitsid lampidega“ arvustamast ja teen seda hiljem mujal, kuid siis juba põhjalikumalt. Ent „Vanemuise“ kunstiline juhatuse lubagu mul seni vähemalt vihas-tada selle lavastise peale ja mitte põrmugi hinnata seda intelligentsi, kes võt-tis tolle näidendi repertuaari toorena.

5.

Milline tuleb tänavuaastane algupä-rase kirjanduse turg, on veel varajane ette öelda. Mõningate teoste ilmumine on aga siiski juba kindel. Nii annab Noor-Eesti kirjastus välja järgmised ilukirjanduslikud teosed:

Tammisaare

„Tõde ja õiguse“ V, milles autor kirjeldab Indreku tagasipöörangut Vargamäele.

Rohu

romaani „Õigus elule“.

Lutsu

mälestuste viienda köite „Kuldsete lehtede all“, mis haarab omaaegset kesk-kooli-elu.

Mõtslase

„Kevadised vood“ II ja

G. Suitsu

värsside valimiku, mis sisaldaks umbes 50 luuletust. See ilmuks autori viie-kümnendaks sünnipäevaks novembri tei-sel poolel.

Peale selle on E. Kirjanike Liidule sisse tulnud mitmed käsikirjad. Milli-sed neist on vastuvõetavad ja millised võimalused avanevad nende kirjastami-seks, selgub lähemal ajal.

6.

Kirjanike Liit on aga praegu kibedasti ametis oma raamatuloteriiga. Selle korraldamine pole praegu kerge, pealegi väheste rahaliste võimalustega.

Piletimüümistega tuleb ette väga kummalisi juhtumeid. Näiteks — Tar-tu külje all asetseva majanduskooli di-rektor pole raamatuseõber ja saadab pi-letiraamatu teenijaga tagasi. Sulane aga linna tülles ja büroosse jõudes on oma algatusel piletid viimsele maha müünud! Quod licet bovi, non licet Jovi. Muidugi mõista läks see sulasel korda vaid sellepärast, et pilet maksab vaid 25 senti. Aga au sellele vaprale sulasele!

7.

Vahepeal avati siin Emajõe ääre Tar-tu vabadussammas. See on neljamee-tiriline alasti mehemürakas, toetub mõõ-

gale, tükike nahka niude ümber. On kindel, et ta ei sobi sellele sirgjoonsele graniitalusele, sest kujur Adamson nägi ette ta asendi loodusliku kalju kõrval. Muskulatuurne keha ei passi kuidagi tasapinnalise postamendiga. See olevat aga vastava komitee maitse.

Veel kummalisemana aga tundub sum-made kulutus kuju ja aluse vahekorras. See pronksist hiidvalang on valmistatud Itaalias ning olevat maksnud ühes kujuri honorari ja transpordikuludega poolteist miljonit. See on täiesti aru-saadav. Kuid see lihtne aluseke on maksnud samapalju. Millega seda sele-tada — ei tea. Oleks väga soovitatav, kui vastav komitee avaks avalikkusele üksikasjalise aruande.

8.

Vahtrad tõmbuvad Vabaduspuisteel kuld kollaseiks. Kalevipoeg vaatab Ki-visilla poole, pikk mõök pihus.

Joh. S.

UUED NOVELLIKOGUD METSANUR-GALT JA JAKOBSONILT

Kahelt populaarsemalt Eesti proosa-kirjanikult Mait Metsanurgalt (Eduard Hubelilt) ja August Jakobsonilt on oodata lähemal ajal uute novellikogude ilmumist. Mait Metsanurgal valmis hiljuti, peale pikema näidendi „Sauna Jaan“, mis Tallinna Töölisteatriis tuleb ettekandele juba oktoobrikuu keskel — veel suurem novellikogu, mis sisaldab autori paari viimase aasta novellitoo-dangu. Metsanurga uus kogu ilmuks juba käesoleval aastal, hiljemalt jõuluks, tõenäoliselt Eesti Kirjanike Liidu kir-jastusel.

August Jakobsoni uus novellikogu: „Reisijad lõppaamas“ valmib autoril vahest alles käesoleva kirjandushooaja lõpul, mille tõttu see ilmuks vast alles kevadel.

A. Jakobson meie noorema kirjanike generatsiooni andekama prosaistina on viimaseil aastail erilise hoolsusega jat-kanud oma kirjanduslikku tegevust, kuigi kirjanikul paaril viimasel aastal suur osa ajast kulunud ülikooliõpin-guile.

HITLER — KÕIGI AEGADE „BEST SELLER“

Hitleri „Mein Kampf“ on juba trü-kitud miljonis eksemplaris, nagu tea-tab „Dagens Nyheter“. Nii suures ek-semplaride arvus pole seni ilmunud ükski poliitiline raamat Saksamaal. Üksi selle raamatu müügist saadavad tulud teevad Hitleri suurema sissetu-lekuga meheks praeguses Saksas.

„Pallase“ lõpetajate näitus

H. Mugasto graafikuna, A. Johani joonistajana ja maalijana, E. Jõesaar skulpturina ja K. Liiman maalijana pole meie kujutavas kunstis tundmatud nimed. Praegu esinevad nad koos „Pallase“ kunstikooli lõpetajate näitusel, moodustades oma võimeilt tasakaaluka nelinurga. Siin pole enam peagu sügugi märgata seda koolitööde maiku, mis sageli võib olla küll huvitav, ent siiski ebamäärase mõjuga. Siin on juba igaühel neist lõppkujunemisastmes individuaalne käsitluslaad ning kunstitunne.

H. Mugasto kunstnikuanne on kesken-dunud graafikasse. Värvilised monotüüpiad ja meeleolukad joonistised näikse olevat talle vaid vahelduseks. Ma usun — talle pole meil anda kõrvalist puulõikes, kui mitte meele tuletada omaaegset vanameistrilt M. Pukitsat. Tõsi, praegu on veel H. Mugasto oma aineulatusega veidi kitsi, ent seetõttu tehniliselt hoolas ning huvitav. Vaadeldagu ainult tema peeneid raamatuilustratsioone.

A. Johani on jõuline joonistaja-temperament. Ta oskab väheste joontega tabada olulist ning karakteristlikku. Paarist hästivalitud kriiditoonist on talle küllalt, et anda joonististele jõudu ning maalilist meeleolu. Eriti õnnestunuiks võib nimetada kaht saunaliste motiivi, päid nr. 42 ja 47 ja O. Lutsu portreed.

Maalid on Johanile vähem olulised.

Puhtmaalijana on esitatud K. Liiman. Ta on rahutum kaalilõpetajaist — otsib ja katsetab. Seetõttu on tal suurem võimalus ebaõnnestumisele alistuda, kuid ühtlasi ka eriliste saavutustele jõuda.

Nii peab küll nurjunuks nimetama ta lilled kompositsiooni, ent samas lähedal on vanaeide portree, mis oma realistliku tugevusega mõjub kogu näituse tippsaavutisena.

Ruumide keskele on reastatud E. Jõesaare skulptuurid. Maalide ja joonististega täidetud seinte vahel ei paista nad esialgu silmagi. See on alati seganäituste kurbloolus. Peaks jõutama kord niikaugale, et skulptuurid esineksid vähemalt eriruumis.

Sellisena on raske otsustada raidkunsti üle. Miski kirju, käristatud kõrvalmõju segab sind. Jääd pikemaks peatuma E. Jõesaare toorgipist pea manu. Juba see aine mõjub uudsena oma siiru-viiruliste toonidega. Vaatled graniiti ja puud, mida kunstnik on käsitlanud oskusega.

Ja kogumilje tänavuaastastest lõpetajate näitusest on üle ootuste hea — vähemalt minu arusaamise järgi. Olen alati püüdnud jõudumööda jälgida „Pallase“ lõpetajate saavutusi, kuid alati on seal häirinud mingi ebakindlus. Käesolevat esinemist pean aga kõige paremaks ning sisukamaks seninähtuist. On põetud läbi kunsti lapsehaigus. Pole enam seda futurismitsemist ega muid ismitamisi, mis omal-ajal „Pallases“ kippus otse pentsikuseks. See laialivalguv ja ebakindel generatsioon on kadunud. Tänaane suhtub oma tööle otsekoheselt, realistlikult. Pole lootma jäädud enam romantilistele jumalannadele ega kõrgekunsti inspiratsioonile, vaid on tehtud tööd, tõsist tööd.

J. Schütz.

KÜLALISI „ESTOONIAS“

Läti Rahvusteater tuleb

Läti Rahvusteater kavatses tänavu novembris tulla Tallinna ja esineda „Estoonias“ Blaumanni draamaga „Tules“. Selle külskõiguga läheks täide teatrihuviliste ammune soov, et naaberriigid (ja sedapuhku veel meie liitlane) läheneksid teineteisele kunsti kaudu. Soomega on meil teatritevaheline läbikäimine juba olemas mõningate ansambel-life ja üksikute kunstnikkude külskõigude näol. Ehkki see vastastikune teatrikunst vahetus Soomega just tihe ei ole, siiski on see hulga elavam kui vastav kontakt Lätiga. Hoolimata mitmekordseist ettepanekuid ajakirjanduses, ei ole meil selles punktis seni kaudgemale jõutud kui üheainsa külskõiguni, mille mõne aasta eest sooritas Draamastuudio, viies Riiga sealse Rahvusteatri lavale oma „Mikumärdi“.

Oodatav Riia Rahvusteatri külskõik „Estooniasse“ oleks nüüd esimene läti draamakunstnike esinemine Tallinnas, millele võiksid väga hästi järgneda nii „Estoonia“ kui Rahvusteatri edaspidised külskõigud naaberrahva pealinnas — kui meie publik nüüd lätlastel väärilt vastu võtab. Läti teater tuleb oma klasiiku draamaga, R. Blaumanni teosega „Tules“, mida vähesed Tallinna teatriharrastajad tunnevad Riia Vene Draamateatri etendusest, mis siin toimus mõne aasta eest (väga imponeerivate tulemustega). Ehkki see teos on juba ammu eestikeelses (M. Pukitsa) tõlkes olemas, ei ole seda kahjuks meie teatrid veel mänginud. Ei oleks võimatu veel nüüd, enne lätlaste tulekut, nimetatud väärtteost eesti keeles lavale tuua ja sellega publikule võimalus anda täie mõistmisega jälgida külaliste etendust.

EESTI JA SOOME AUTORIKAITSE ÜHINGUTE KOOSTÖÖ

Eesti ja Soome autorikaitse ühingute vahel on kestnud juba hulk aega pidev koostöö. Mõlemad ühingud sõlmisid selleks omavahelise lepingu, mille alusel võisid end peale vastastikuse autorikaitse, kasseerides sisse nii Soomes kui ka Eestis ettekantavate teoste eest heliloojale ja kirjanikele kuuluvad tasusummad. Eesti autorikaitse ühing valvab ühtlasi selle järele, et Eestis ilma vastava tasunormi öiendamiseta ei tuleks ettekandele ühegi Soome helilooja ja kirjaniku tööd, kuna Soome ühing oma kodumaal teeb sedasama.

Üldiselt on Soome autorikaitse ühing, kel suurt tegevuspraktika ja hulgalised kogemused seljataga, kuna ta tegutsenud juba pikemat aega, seni suure vastutulelisusega Eesti autorikaitse ühingule olnud abiks mitmesuguste nõuanete ja informatsiooni saatmisega.

Peale Soome ühingu on Eesti autorikaitse ühing sõlminud vastastikused lepingud juba peagu kõigi suuremate Euroopa autorikaitse ühingutega. Samuti teostuks juba lähemal ajal Eesti autorikaitse ühingu liitumine rahvusvahelise autorikaitse ühingute liiduga. Eesti ühingu vastuvõtuks on antud juba põhimõtteline nõusolek.

KUNSTINÄITUSTE ARV EESTIS KUIVAB KOKKU

Eeloleval hooajal Tallinnas vaid üksikud näitused

Viimaseil aastail korraldati Eestis võrdlemisi rohkesti kunstinäitusi. Oli üksikuid hooaegu, mil Tallinnas korraldatud kunstinäituste arv juba ulatus üle 10–15-ne. Eriti rohkesti kunstinäitusi peeti Tallinnas möödunud talvel. Nüüd on kunstinäituste korraldamisõhinasse ja kunstorganisatsioonide ettevõtlikkusse nähtavasti tekkinud järsk murrang. Seniste andmete järele eeloleval hooajal Tallinnas korraldatavate kunstinäituste arv tõotab jääda peagu mitmevõrra vähemaks, kui eelmistel aastatel.

Eelmistel kunstihoogaegadel Tallinnas septembrikuu jooksul on olnud sagedasti isegi üheaegselt mitu kunstinäitust — käesoleval aastal septembrikuu on möödunud Tallinnas ilma et siin oleks toimunud ainustki kunstinäitust. „Täielik vaikus kunstinäituste väerinal“ ähvardab kesta Tallinnas isegi peagu kogu oktoobrikuu. Alles oktoobrikuu teisel poolel tuleks Tallinnas kkesoleval hooaja esimene kunstinäitus. Seegi „eksport-eritakse“ kohale väljastpoolt Tallinna. — Tartust. Nimelt ka-

vatseb ülalmainitud ajal Tallinnas korraldada kunstinäituse „Pallase“ kunsti-kool. Näitus toimuks Rataskaevu tänaval, endiste kujutava kunsti sihtkapitali valitsuse, nüüdsetes RAKÜ näitusruumides. Sellel kavatakse panna välja „Pallase“ kunstikooli kevadiste lõpetajate tööd.

Eesti kujutava kunsti sihtkapitali valitsuse traditsiooniline sügisnäitus toimub kuuldavasti alles oktoobrikuu lõpul. Kuigi sihtkapitali valitsus oma näitusruumid kevadel andis ära, loodetakse siiski seekord traditsiooniline näitus korraldada endistes ruumides, kuna neid kavatakse selleks ajaks üürida RAKÜ-lt.

Üksikute kunstorganisatsioonide seisvaist näitustist pole seni olnud vähematki kuulda. Näib vist tekkivat päris ulatuslik kriis kunstinäituste korraldamisüritustes. Õnneks on loot, et see kestab vaid lühemat aega ja hakkab valitsema jälle endine elevus kunstielus uue ehitusel oleva Tallinna kunstihoone valmimisel, mille seinad kerkivad iga päevaga ikka kõrgemale. Kunstihoone valmimist on oodata juba tuleval kevadel.

SOOME NAIDENDEID NEW-YORGIS

Soome ooper alustab sügishooaega 1. oktoobril. Kapellmeister Armas Järnefelt on ajakirjandusele teatanud, et ooper avatakse „Aidaga“, milles Dessau ooperi tenor, lätlane Jahnis Vitinsch laulab kaasa. Tema võõrusetendused kestavad oktoobrikuu läbi ja jaanuaris ta saabub uuesti võõrusetendusele. 4. okt. etendatakse Imre Kálmáni operett „Czardasvürstinna“, milles peaosas mängib Ritva Arno ja tenoriks on ooperi uus „täht“ Thure Rahne. Ses operetis esineb ka Mary Hannikainen.

„Czardasvürstinna“ järgi lavastatakse Tšaikowski „Padaemand“, milles esinevad peale külalise Jahnis Vitinši Oiva Sonini, Deddy Björkman, Greta v. Hartman, Helmi Liukkonen, Irja Aholainen ja Aino Elenius. Lavastus ja kostüümid uuendatakse.

Esmakordselt Soome lavale tuleb Ottavio Respighi müsteerium „Egiptuse Maria“. Helilooja Respighi juhatab ise esietendust. Sama õhtu programmi kuulub Vittorio Rieti moodne ballett „Le bal“, millel Pariisis suur menu. Offenbachi koomiline ooper „Les Brigandes“ kuulub sügishooaja kergemasse programmi.

Baleti esietendus on novembris, kus lavastatakse Arenski „Kleopatra“ ja Bayeri „Puppenfee“.

Detsembri alul etendatakse Wagneri „Siegfriedi“. Kevadine hooaeg algab Offenbachi „Hoffmanni muinasjuttudega“. Sellele järgneb „Lohengrin“, milles Vitins laulab peaosas. Ultramoderni teosena lavastatakse tšehhi Jaroslav Kricka „Lossi kummitus“, mis oma lõbusate joonte, jazzide jm. on kõikjal kütkestanud kergest muusikat armastavat publikut. Järgnevad poola rahvusoper „Moniuszko Halka“ ja ungari helilooja Karl Komjaty „Kesköö tango“, mille muusikaks kapellmeister Järnefeldi sõnade järgi „õllistatud jazz“. Ühel ajal Soome ooperiga tuleb see teos esietendusele ka Stokholmi Oscari teatris, kuhu Soomest kutsutud võõrusetendusele Ritva Aro.

Oktoobris on Ooperis neli esietendust ja kevadhooajal tuleb muu lisaks lavastusele Madetoja algupärane ooper „Juha“. Võõrusetenduste suhtes on seni kokkulepe saavutatud ainult lätlase Jahnis Vitinšiga.

PUNAARMEE TEATER MOSKVA

SSSR-i revolutsiooniline nõukogu otsustas ehitada Moskva Kommuna plat-sile suure punaarmee teatri. Teater tuleb 3000 vaataja jaoks ja ta ehituseks assigneeriti 10 miljonit rubla. Teatri ehituse kergendamiseks organiseeriti avitamiskomitee, mille esimeheks merekomissari asetäitja Gamarnik. Ehituse ülemaks ja peainseneriks määrati sõjaväe insener Schapiro. Teatri projekti töötasid välja arhitektid Gluschtschenko ja Friedman, akadeemikud Fomin ja arhitektuuri professor Rudnev.

POOLA TEATER

Lavakunsti tase näitab rahva kultuuri taset. Sellest seisukohast on huvitav tutvuda iga rahva lavakunstiga. Poola teatri tõusu ajalugu ulatub aegadele, kui Poola veel polnud kaotanud iseseisvust. Viimase kuninga Stanislav Augusti residentsis — Lazienka lossi pargis, Varssavis, on veel praegu näha kummaline teatrihoone. Lava asetseb tiigi saarel ja kaldal on kivist asemed vaatajate jaoks. Poola rahva allumise ajal võõrale hõkele, mis kestis poolteist sajandit, töötas 8 rahvuslikku poola teatrit, kuid suuremast teatrikunsti arenemisest ei saanud olla juttu. Poola rahva üldine kultuur ja ka lavakunst on tõsiselt arenemissamme astunud ning suuremaid tagajärgi saavutatud alles pärast sõjaajasse uuendusjärgus — iseseisvas Poolas.

Praegu töötab Poola provintsis üheksas linnas kümme suurt teatrit. Enamik neist on omavalitsuste teatrid, osa erateatrid. Lavakunsti peamiseks keskuseks on Varssav. Seal töötab 5 draamateatrit (3 neist peab üal linnavalitsus, 2 on erateatrid). Kantakse ette poola näidendeid ja tõlkeid. Muuseas tuntud režissöör, näitleja ja lavakunsti pedagoog Zelverovicz kavatses eelseisval talvel lavastada ühe Eesti ja Läti näidendi. Kunsti mõttes Varssavi teatrid võib võrrelda parimate Euroopa draamateatritega.

Viimasel ajal kõik need teatrid elavad üle suuri ainelisi raskusi. Varssavi teatrite külastajate arv on tänava võrreldes 1929. a. langenud üle 75%. Riik teatreile mingit toetust ei anna. On tekkinud mõte kõik viis Varssavi draamateatrit teha riigiteatreiks. Seotises sellega asutati tänava „Teatrikunsti arendamise selts“, mille liikmeiks tähtsad näitlejad ja viie ministeeriumi esindajad. See selts sai tänava juba riigilt toetust ja on asunud kahe teatri ülalpidamisele, mis seni töötasid erateatreina. Need on „Väike teater“ ja „Poola teater“. On ette rähitud, et 1984. a. riik võtab oma ülalpidamisele nii need kaks kui ka kolm linna teatrit — „Rahvus-teatri“, „Suveteatri“ ja „Uue teatri“. Neid projekte toetab praegune peaminister ja kauaaegne haridusminister Jedrzejevicz.

Varssavis töötab ka ooperiteater. Sellelt võiks oodata palju rohkem. Süü-

di pole näitlejad, vaid ainelised olud. Varssavi ooper on näitlejate seitsai ettevõtte, kus kunstnikele makstakse ebamäärast palga, mis on olnud tulude suurus. Kindlat palga saab ainult orkester, ballett, koor ja tehniline personal. Kui poola rahvas on osanud seni nii heade tagajärgedega võidelda majanduslike raskustega, hõhikese ajaga püstitada niisuguseid tehnilisi suurtöid, nagu näeme Gdynias ja Varssavis, kus ehitatud 17-kordseid maju ja suurepärased moodsaid ühiskondlikke hooneid, siis võib loota, et tulevikus muutub kergemaks ka teatrite võitlus oma olemasolu eest. Poola kunstnikud võivad seni oma saavutustele olla uhked, sest mujal mail teatrid töötavad suurte riiklike ja omavalitsuste toetustega. Poolas aga on kunstnikud elanud peagu eranditult oma võimetest.

Varssavis töötab mitu revüüteatrit ja operetti. Neid peavad üal ja organiseerivad näitlejate seitsai. Niisugused teatrid kestavad harilikult ainult aasta kuni kaks. Siis nad lagunevad aineliste raskuste tõttu, kuid nende asemel moodustatakse ikka jälle uued. 2—3 aasta eest Varssavis oli kaks revüüteatrit — „Morskio oko“ ja „Qui pro quo“, millised esmajärgulised ettevõtted palju ei erinevad Pariisi revüüteatreist. Möödunud aastal oli parimaks revüüteatriks „Banda“. Tänavu on nendeks „Rex“ ja „Cyganerja“ ning operetteater „Kello 8.30 teater“. Nagu harilikult ikka, on Varssavi teatrite suveprogrammid nõrgad, kuid talveprogrammid esmajärgulised. „Rexis“ on praegu kummaline programm „Kõik kõigi jaoks“. Lavalt kuuleb sageli teravmeelsusi aktuaalsete poliitiliste ja majanduslike sündmuste kohta. Näiteks võrreldakse Poola seimi, mis asetseb Vjejska uulitsal, irooniliselt kurtummade varjupaigaga samal uulitsal. Need asutused täiendavat tein teist, sest mida üks ei suutvat teineteist, sest mida üks ei suutvat. Veel sagedamini kostab Varssavi lavadelt iroonilisi teravmeelsusi Saksamaa ja Hitleri kohta.

Varssavis töötab riiklik teatrikunsti instituut, mille direktoriks ja lektoriks on Balti riikide sõber Zelverovicz. Tänavu instituudis avati ka spetsiaalne režissööride osakond. Kuulajaid on 50 ümber.

EESTI ANTOLOOGIA VÄLJAANDMINE VENIB

PEN-klubi Eesti osakonnal on juba kauemat aega teoksii eesti novelliantoloogia koostamine. Selles antoloogias esineks enamuse meie väljapaistvamaist prosaistidest. Koguteos sisaldaks töid: Mait Metsanurgalt, A. H. Tammsaarelt, Friedebert Tuglaselt, Albert Kivikalt, Johannes Semperilt, Richard Rohult, Peet Vallakult, Mihkel Jürnalt, August Gailitilt ja teistelt. Paljud töödest on tõlgitud juba saksa keele, kuid vaja-

liste summade puudusel on antoloogia väljaandmine veninud aastast aastasse.

PEN-klubi eesti osakonna juhatus on pöördunud korduvalt antoloogia väljandmiseks vajalike toetuse saamiseks palvetega küll kultuurkapitali valitsuse, küll teiste vastavate ametiasutuste poole, kuid peagu alati on leitud põhjusi eitavateks vastusteks.

PEN-klubi juhatus loodab siiski vajalike summa saada kokku juba lähemal ajal, mille järele Eesti kirjanduse tutvustamiseks hädavajalise antoloogia väljaandmine võiks teostuda.

NAIDENDITE VOISTLUS NÕUKO- GUDE LIIDUS

1. veebruaril s. a. kuulutas Nõukogude Liidu rahvakomissariaat võistluse välja parimate näidendite peale, pidades teatrit võimsaks rahvamasside arendamis-vahendiks. Näidendite sisseaatmise tähtajaks määrati 1. novembr s. a. Auhindasid määrati tervelt kümme, 5.000—15.000 rublani. Žüriis on teiste hulgas ka praegune rahvakomissar haridusasjus A. Bubnov ja endine rahvakomissar A. Lunatscharski, siis veel kuulsad teatrimehed Stanislavski ja Meierhold. Peale vene keele võib sisse saata näidendeid ka teistes keeltes, mis Nõukogude Liidus tarvitatakse. Juba juuni lõpuks oli sisse saadetud 150 näidendit, nendest mitmed gruusia, ukraina, juudi ja teistes keeltes. Kirjanduslikud ajalehed ja ajakirjad kaebavad selle üle, et nimega autoreist veel keegi oma teost pole võistlusele saatnud.

TEATRIKRIIS SAKSAMAAL

Nagu tähtsamad kirjanikud pruunisärgimeeste eest välismaale pidid põgenema, nii ka nimekamad teatritegelaused. Võeti ette suur „puhastustöö“, kihutati välja mitte-aarialased ja kõik, keda ei peetud „kolmanda riigi“ pool-dajaks. Algas hitleri-meeste „üleehitav töö“ ka teatris. Tulemused on juba selgesti näha. Rahvas ei käi enam teatris. Kahekümne seitsme Berliini teatri hulgast on juba 18 suletud — publiku puudusel. Ja neis, mis edasi töötavad, on saalid etenduste puhul tühjad või osalt täidetud kontramargi-rahvaga. Mängitakse rahvussotsialistlikke, tendetsilisi näidendeid või tühiseid opere-tikesi. „Lõbus lesk“ ja teised sarnased asjad peavad kaasa aitama, et „Saksamaa ärkaks“, nagu hitlerlased igal juhul pasundavad.

Heinrich Manni asemele sai Saksa kirjanduse-akadeemia presidendiks keegi Hans Johst, kirjanik, kelle nime Saksamaal vähe tuntakse, väljaspool mitte sugugi. Seesama Hans Johst kirjutas natsionalistliku draama „Schlageter“, millele hitlerlased suuri lootusi panid. „Schlageter“it mängiti Berliini Riigiteatris, aga — publik jäi külmaks, käsi plaksutasid vaid rünnakrühmlased. Soendati rahvussotsialistlikult üles Schilleri „Wilhelm Tell“, aga see ka ei tõmmanud.

Ja ometi julgeb Hans Johst endisele teatrile anda jalabooi, kirjutades:

„Viimaste aastate jooksul on Saksa teatri langus kohutava selgusega ilmsiks tulnud.“

Täieline teatri langus algas aga rahvussotsialistide võimulepääsuga.

SOOME SÜGISENE KIRJANDUSTURG

Nagu Soomes praegu märgata majanduslikku tõusu, nii töötab tänavusügisene kirjandushooaegki tulla võrdlemisi elav. Vanem kirjanike põlv, kellest mõned kuni kümme aastat vaikinud, esineb tänavu rohkearvuliselt. Uusi teoseid annavad välja Volter Kilpi, Joel Lehtonen, Ilmari Kianto, L. Onerva ja Maria Jotuni.

Volter Kilpi kümme aastat kestnud vaikimine on tulnud tõösse süvenemisest suure eepilise teose kallal. Ainetik on võetud kirjaniku kodukohast, Kustavi kogukonnast 1860—1870. aastate jooksul. See on Soome kirjanduses ainulaadne kogukonna sündmuse eepiliselt käsitlev teos, mis ilmub pealkirja all „Äästola saalis“.

Pikk aeg on kulunud Joel Lehtosegi viimase romaani ilmumisel. Tema uue teose nimeks, mis ilmus trükist, on „Vaimude võitlus“, milles kirjeldatakse soome rahva peamisi tüüpe: talupoega, rahamehi, kirjanikke, ministreid, sotsialiste, lapualasi. Teos käsitleb 1930. aasta sündmuse ühes lapua mässuga.

Ilmari Kianto on kirjutanud romaani Ämmänruuki ühiskonna elust möödunud sajandi teisel poolel. See on Kianto paremaid loominguid, täiesti tema „Ryysyranna Joosepi“ vääriilpe, värvi- ja humooriküllane teos.

Maria Jotunilt ilmub ta esimesele mõtteraamatule lisaks uus iseseisvate mõtete avaldus elunähetele pealkirja all „Rändaja“. Endiselt Soome ilukirjanduse esireas tuleb nimetada Erkki Kivijärve uut teost „Tõrvakodanik“ Oulu linna elust, millisel alal kirjanik spetsialiseerunud.

Tema kirjeldused konsulite ja patroonide linna omapärasest elust moodustavad Soome kultuurajaloos tähelepan-dava peatüki. Uus romaan on siiski moodsalt põnev.

Unto Seppänen saab tänavu sügiseks valmis oma romaanitrioloogia viimase osa, millega lõpeb see huvitav sari, millest esimese osa nimeks oli „Torm ja päike“ ning teise osa — „Röömumajad“. Elsa Soinilt ilmub „Noore kohtuniku mõrja“, milles kirjeldatakse soome mõisniku perekondlikke traditsioone. Kohtunikust poeg viib oma isamaja kaasa Helsingi töölis perekonnas kasvanud neiu, millest tekib maailmavaatelisi ja kasvatuslikke vastolusid.

Lempi Jääskeläiselt ilmub „Õnn on tujukas“, neljas ja viimane jagu tema Weckroothi ajalooliste romaanide sarjast. Sellega naiskirjanik lõpetab vana Viiburi ja tema kaupmeeste sugukondade kirjelduse 1700. a. ümber, kui venelased tungisid maale.

Soome naiskirjanikud on tänavu üldse viljakad. Nii tuleb uus romaan Katri Ingmanilt — „Armas koorem“, Helsingi ainetikuga jutustus. Humoristlikku kirjandust esindab Agapetus, loetava-

maid soome kirjanikke. Sedapuhku Agapetus huvitab naljasõpra „Tõise sarvepuhujaga“, mis ligemate nädalate jooksul ilmub trükist. Sakari Pälssi avaldab kogu kolmanda oma suure menu osalisseks saanud lastejutte.

Lüüriline sügistöödang piirdub sedapuhku ainult ühe teosega Arvi Kivimaalt „Noorur“, mis juba käsikirja järgi saanud hea arvustuse.

Kultuur- ja teaduslike teoste seast oleks tähtsamaid prof. Tarkiaise suur „Soome kirjanduse ajalugu“, mida juba kaua huviga oodatud. Teos ilmub jõuluks trükist. Dr. Kai Donner on saanud valmis hiilgava teose Siberi loodusest ja rahvastikust, mis ligemal ajal ilmub ka rootsi- ja inglise keeles.

UPTON SINCLAIR SOTSIALISTIST KODANLASEKS

Meie-aja poliitilise elu iseloomulikuks nähteks on kriis, mida elavad üle sotsialistlikud parteid peagu kõigis riikides. Sellest parteist lahkub kõikjal isikuid, kel rahvaste kultuurele olnud tähtsus. Ameerika lehtede teatel on sotsialistliku partei ridadest lahkunud kuuluis kirjanik Upton Sinclair, kes tuntud eriti oma radikaalsete vaadetega. Rohkem kui ühegi teise välismaalase, on tema töid tõlgitud Nõuk. Venes. Hiljutistel Kalifornia kuberneril valimistel ta esines aga juba demokraatide partei kandidaadina.

Sinclair põlvneb inglise perekonnast, kes 150 a. eest rändas Ameerikasse. Kirjaniku karjäär on täiel määral „ameerikalik“. Alul ta kirjutas kergeid seeriaromaane, kuid tõusis 1906. a. oma suure romaani „Rabaga“ korrapealt esimese suurusega tähtede hulka Ameerika kirjandustaevas. See raamat tõlgiti lühikese ajaga 17 keelde. Ühes seega kirjanik võitis oma kodumaal ka palju vaenlasi. Isamaalised ameeriklased pidasid kirjaniku suurteost „häbiplekiks Ameerikale“. Vaen Sinclairi vastu kasvav nii suureks, et Hearsti lehtede kontsern ei mahutanud enam tema teoste arvustusi. Ühendriikide post keeldus tema raamatuid edasi saatmast. Sinclair ei leidnud üksivahe isegi oma teostele kirjastajaid. Siis ta hakkas ise oma raamatuid välja andma. Osariigi valitsus vastas sellele korraldusega, et talle ei tohtinud müüa paberit. Kui ajakiri „The Bookman“ avaldas ühe Sinclairi jutustuse, siis ei müüdnud temalegi enam paberit. Tol ajal Sinclairi peeti kommunistiks.

Viimaks kirjanikul õnnestus siiski murda läbi kõigist takistustest. Ta valiti isegi komisjoni, mis juurdles lihastruusti tegevust. Tolleaegne president Theodore Roosevelt hindas Sinclairi loomingut kõrgelt ja see tegi ta jälle populaarseks. Järgmisel aastal Sinclair esines sotsialistide kandidaadina kongressi valimistel. Puuduliku kihutustöö tõttu ta kandidatuur kukkus läbi. Nüüd, pärast 30-aastast tööd sotsialistide pahemal tiival, Upton Sinclair teatab avaliku kirjaga Ameerika lehis, et astub parteist välja. Ta ühineb valitsuse parteiga, s. o. demokraatidega.